"THE MOST BELOVED OF EARTHLINGS" - EPIC OF HUMAN EXISTENCE

Ingrid Cezarina-Elena CIOCHINĂ
Lecturer PhD., „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The various types of novel that "The most beloved of earthlings" meets are: subjective, urban, political, historical, modern, romance, essayistic novel. As an essay novel, "The most beloved of earthlings" is individualized by the numerous fragments in which the emphasis falls on the meditation on some philosophical or literary problems, in which Petrini, a philosopher by training, together with various people of culture, discusses and anticipates the times to come. These represent the philosophical and essayistic substance of the novel. The political novel also goes through several stages in shaping the era. Petrini, a professor of philosophy at the university, appears as an individual incapable of compromise in a world in which cultural values were rejected, in the obsessive decade. The epic of human existence is therefore built around multiple directions the novel meets in order to display a complex and loyal view of an authentic reality.

Keywords: love, literature, epic, philosophy, essayistic novel

Marin Preda, scriitor, eseist, editor, dramaturg, nuvelist şi traducător, rămâne unul dintre cei mai de seamă prozatori ai literaturii române postbelice. Opera sa, marcată de o perioadă destul de tulbure, se înscrie dintr-o dată în numeroase orientări şi curente literare, deşi regimul comunist încerca din răsputeri să anihileze orice fel de spirit creator. Desigur literatura si implicit cultura, au fost cele care au avut cel mai mult de suferit în această perioadă.

Romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* a fost publicat în primăvara anului 1980 şi s-a preconizat faptul că nicio altă creaţie românească nu a mai avut succesul pe care l-a înregistrat acest roman. Eugen Simion nota în *Prefaţă* la volumul *Cel mai iubit dintre pământeni* (Editura Litera Internaţional, Bucureşti, 2009) : *„Zeci, sute de mii de oameni l-au citit, l-au împrumutat, i-au înţeles mesajul şi, mai ales, au înţeles că „era ticăloşilor" la care se referea Victor Petrini, personajul central al cărţii, este chiar epoca lor."* Din acest punct de vedere, romanul lui Preda se încadrează tipologiei romanului politic, dar este şi un roman de moravuri, senzaţional, intelectual şi de dragoste.

Titlul romanului este destul de sugestiv, având în vedere faptul că este ales în mod ironic, *cel mai iubit...* nu este iubit nici măcar de către soartă, care îl transformă pe parcursul romanului într-un criminal. Astfel, chiar odată cu titlul romanului, se integrează, sarcastic şi dureros, mitul fericirii prin iubire, sintetizat în celebra frază *dacă dragoste nu e, nimic nu e.* Acest mit prezintă, în roman, atât un ideal, un crez, dar şi un advertisment. Mitul împlinirii prin iubire, dar şi prin cultură, devine raţiunea existenţială a întregului roman.

Temele predilecte prezintă existenţa în totalitatea ei: naşterea, moartea, iubirea, istoria, trecerea ireversibilă a timpului, renunţarea la religie, intelectualismul, tragicul, familia, dorinţa de a scrie, omul ca marionetă a destinului, singurătatea, spiritul care nu îşi găseşte liniştea în raport cu vremurile ostile, etc. Ca dovadă a acestui stil sobru şi încărcat de astfel de elemente, stă chiar modul în care se deschide romanul : *„Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător. Vorbesc de moartea*

naturală care adesea e o dulce ispită. Înainte de a fi depus aici în această celulă, din care nu voi mai ieşi decât pentru a intra într-o cavitate perpetuă, în plimbările mele solitare până la marginea oraşului, pe poteci, uitându-mă în jos şi privind pământul, un sentiment senin se insinua în sufletul meu, la început de dragoste pentru el, pământul negru tăcut, liniştit, apoi de atracţie, de dorinţă, un fel de melancolie, de nostalgie blândă, de a mă culca pe el şi rămâne acolo întins pentru totdeauna."[1]

Actul salvator de a scrie, pentru că *„(...) altfel m-aş fi chinuit îndelung, fără să obţin, spiritualmente, eliberarea totală a cunoştiinţei mele de ceea ce am trăit"*[2], devine un act purificator prin care Victor Petrini se eliberează, dar îşi şi analizează trăirile şi comportamentele prin tehnica narativă a introspecţiei.

Critica literară a menţionat şi ea, complexitatea romanului, astfel că Eugen Simion îl numeşte *roman total* sau roman *al unei conştiinţe* : *„Nu roman-fluviu, nici roman-ciclic, ci roman total: romanul unui destin care asumă o istorie, romanul unei istorii care trăieşte printr-un destin."* [3]

Romanul este structurat în zece părţi, incluse în trei volume, aproximativ 1200 de pagini. El urmăreşte structura unui jurnal, dovedind astfel, pe lângă caracterul confesiv şi un caracter documentar cu valoare ridicată în ilustrarea autenticităţii. Romanul pare un amplu monolog al personajului principal, Victor Petrini. Naraţiunea homodiegetică, cu o perspectivă narativă de tip actorial, oferă autorului şi implicit naratorului-personaj, şi funcţia de interpretare. Naratorul este şi autor, şi personaj, şi martor la întâmplările prezentate. În acest fel, pe parcursul romanului întreaga naraţiune se desfăşoară la persoana I (cu excepţia unui pasaj din volumul al III-lea), cititorul primind evenimentele doar din punctul de vedere al naratorului-personaj. Modernitatea romanului reiese atât din structura narativă complexă, cât şi din diversitatea tehnicilor narative utilizate: naraţiune de tip confesiv, descriere, meditaţie, eseu, introspecţie, rememorare, etc.

Cel mai iubit dintre pământeni se încadrează tipologic, epocii literare neo-moderniste, care s-a afirmat în literatura română postbelică. Putem demonstra acest fapt, prin exemplificarea câtorva trăsături ale neo-modernismului românesc: neo-modernismul propune o proză bazată pe realitatea românească, care să se refere la prezentul şi trecutul societăţii. În cazul nostru, mediul este unul citadin, acţiunea se petrece într-un oraş din Transilvania, după părerea unor critici, acesta fiind Clujul. Romanul prezintă tocmai societatea românească a anilor 1940 - 1960, în plină ideologie comunistă. O altă trăsătură ar fi crearea de noi universuri narative, mai mult sau mai puţin autonome, menite să ofere scriitorului o mai mare libertate. Putem menţiona aici diversele tehnici narative utilizate, dar mai ales caracterul eseistic al prozei şi rolul pe care îl au aceste fragmente în realizarea romanului. Desigur, autorul nu are nevoie să demonstreze în pagini întregi capacitatea sa filosofică şi intelectuală. O altă trăsătură ar fi aceea că aceste romane se referă frecvent la figura inadaptatului, a marginalului, autorul tinzând mereu să ocrotească acest personaj. În cazul de faţă, acest inadaptat

[1] Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni,* vol I, Editura Marin Preda, Bucureşti, 1993, p.7
[2] Op. Cit. 1, vol. III, p. 319
[3] Eugen Simion, în *Prefaţă* la Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni,* Editura Literatura artistică, Chişinău, 1990, p.6

pare să fie tocmai personajul principal, Victor Petrini, care deşi ilustrează tipul intelectualului, autorul relevă caracterul acestei lumi comuniste prin prisma faptului că intelectualii devin figurile marginale ale societăţii. Desigur, una dintre trăsături este tocmai această luptă a omului raţional cu birocraţia. Acest lucru este foarte bine prezentat în roman, mai ales când Petrini îşi pierde postul de la universitate şi ajunge să lucreze la deratizare. Această birocraţie este descrisă atât în timpul căutării unui loc de muncă (de bibliotecar), dar şi în descrierea sistemului interprinderii Oraca. În proza neo-modernistă se descriu şi eşecurile din planul personal, ceea ce din nou se aplică şi romanului lui Preda, în special eşecurile în dragoste (cu Nineta, Căprioara, Matilda şi Suzy), dar şi drama intelectualului lovit de destin, menit parcă să activeze în medii ostile.

Am demonstrat astfel, apartenenţa romanului la neo-modernism, dar şi feluritele tipuri de roman pe care le întruneşte: roman subiectiv, citadin, politic, istoric, modern, de dragoste, eseistic. Ca roman eseistic, *Cel mai iubit...* se individualizează prin numeroasele fragmente în care accentul cade pe meditaţia asupra unor probleme filosofice sau literare, în care Petrini, de formaţie filosof, alături de diferiţi oameni de cultură, discută şi anticipează vremurile ce vor urma. Acestea reprezintă substanţa filosofică şi eseistică a romanului.

Romanul politic parcurge şi el câteva etape în conturarea epocii. Petrini, profesor de filosofie la universitate, apare drept un individ incapabil de compromis într-o lume în care valorile culturale erau respinse, aflată în *obsedantul deceniu*. De aceea el încearcă să scrie o lucrare cu titlul *Era ticăloşilor*. Dar o întâmplare nefavorabilă, îl aduce pe Petrini la închisoare, fiind acuzat pe nedrept, că ar fi implicat în dosarul *Sumanelor negre* (datorită unei scrisori în care se menţiona cuvântul *ordonanţe*). Este anchetat şi trimis la muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră, iar apoi timp de trei ani, în mina de plumb de la Baia-Sprie. Astfel, când îşi ispăşeste pedeapsa, Petrini nu mai poate fi reangajat în învăţământ datorită schimbărilor mari ce se petrecuseră în sfera respectivă, ca de exemplu: înlocuirea personalului capabil universitar, cu un personal incapabil şi inadecvat (de exemplu numirea stomatologului Vaintrub ca decan al Facultăţii de Filologie). Astfel, lui Victor Petrini nu i se găseşte un post de bibliotecar, aşa cum şi-ar fi dorit, ci este angajat la deratizare. Aici Petrini experimentează aproape întreaga umilinţă şi abjecţie la care poate fi supus un om. De asemenea, funcţia de contabil la întreprinderea Oraca nu îi oferă prea mari satisfacţii, deşi statutul său social se îmbunătăţise considerabil.

Desigur, toate aceste întâmplări sunt comentate şi prezentate de-a lungul desfăşurării romanului atât de Petrini, ca narator-personaj, dar mai ales ca martor, alături de o întreagă pleiadă de oameni de cultură, istorici, filosofi, scriitori. Tragismul reiese cu siguranţă şi din creionarea acestui mediu ostil, dar reiese mai ales din condiţia de marionetă în mâinile destinului, pe care o posedă fiinţa umană. Nu departe de relaţiile eşuate, de iubirile neîmpinite, dar mai ales de privarea libertăţii, acest joc al sorţii devine agasant tocmai datorită lucidităţii intelectualului, care are nevoie în permanenţă de a avea libertatea de a spune adevărul. *„(...) fusesem mai necesar „înăuntru" decât „afară". Acum eram afară şi eram mai „necesar" la deratizare decât în oricare altă parte, şi în nici un caz în învăţământul de orice grad. Iată aşadar cum*

deveneam liber prin „necesitatea înţeleasă”. Desigur, Matilda, care deşi era membră de partid, avea un nivel teoretic foarte scăzut, n-avea să înţeleagă această „necesitate”. Nu era, adică, atât de liberă...”[4] În fragmentul citat, Petrini îşi dezăluie deopotrivă drama personală şi suferinţa ce vine odată cu ea, dar dezvăluie în mod ironic, şi una din găurile sistemului comunist, care nu implică libertatea individului la nici un nivel.

În ceea ce priveşte modalităţile de construcţie ale personajelor, putem atrage atenţia nu doar asupra complexităţii lor psihologice, surprinsă în toate manifestările ei exterioare, dar mai ales asupra faptului că personajele sunt extrem de pitoreşti si de reprezentaive pentru clasele din care fac parte, tocmai datorită numeroaselor medii sociale descrise în roman. Aceste medii suprind o diversitate de personaje şi de evenimente, care mai de care mai grăitoare în sensul precizat mai sus. Pornind de la descrierea unui mediu familial obişnuit, continuând cu descrierea unui mediu academic înalt, urmărind traseul personajului principal, care, se pare, decurge de la evoluţie spre involuţie, avem contact cu opusul tuturor acestor medii înalte, şi anume: mediile sărace şi mizere ale clasei de jos (deratizarea), dar şi ale clasei de mijloc (interprinderea Oraca). Toate aceste medii sociale diverse, nasc în operă, personaje puternic caracterizate, pitoreşti, dar mai ales pline de vitalitate. De exemplu, echipa de la deratizare, cu celebrii: Vintilă, Calistrat, Bacalogu. Iar momentul exterminării şobolanilor este surprins în totalitatea vitalităţii şi construcţiei sale pitoreşti. De asemenea, personajele ce fac parte din mediul înalt, academic, sunt surprinşi atât în desfăsurarea propriei activităţi, la universitate, dar mai ales în coloritul personal ce se manifestă în mod special în mediul lor familial (sânul propriei familii sau la braserie): Petrică Nicolau, Ion Micu, Aici putem sublinia preferinţa lui Preda pentru creionarea unui personaj din toate punctele de vedere, surpinzându-l în totala sa complexitate.

Victor Petrini, naratorul-personaj principal şi martor al romanului, reprezintă în mod direct tipul intelectualului, lovit din toate părţile de o soartă complet nefavorabilă. Încă de la începutul romanului, specificul său este dezvăluit de autor, anticipând astfel, dramele prin care va trece pe parcursul desfăşurării evenimentelor : *„Dar, iată-mă atingând, chiar şi pe un plan secund, miezul existenţei mele şi, ca întotdeauna la cei loviţi, gândul mi se întoarce înapoi, la vremea inocenţei pierdute, când am săvârşit prima infamie...(...) Am fost un adolescent dur şi turbulent, dar rău conştient nu i-am făcut până atunci decât mamei, fiindcă pentru duritatea mea am fost pedepsit.”*[5] Personajul principal este puternic individualizat, mai ales datorită perspectivei unice şi unitare, dar mai ales datorită mijloacelor de caracterizare directă şi auto-caracterizare. Acestea au un rol definitoriu în construirea personajului, începând cu mijloacele de auto-caracterizare precum monologul interior, introspecţia, meditaţia, confesiunea, fragmentele eseistice, analiza psihologică, şi continuând cu cele specifice caracterizării directe şi indirecte, prin propria prezentare a unor situaţii în care s-a manifestat un anumit comportament al său, sau anumite replici, descrierea unor trăiri personale, sau situaţii-limită. Petrini este tipul ambiţiosului, al intelectualului lucid şi singuratic, încercat de diverse sentimente

[4] Op. Cit. 1, vol. II, p.82
[5] Op. Cit. 1, vol. I, p. 9-10

precum: singurătatea, unicitatea spiritului, reflecţia înclinată spre propria analiză psihologică şi sufletească.

Diversitatea experienţelor erotice şi eşecul total al acestora, prezintă o personalitate scindată de un puternic conflict interior. Relaţia cu Nineta, se sfârşeste într-un nonsens total. Deşi, prima iubire, personajul confundă existenţa cu experienţa exterioară a senzualităţii. Această iubire corespunde unei libertăţi individuale, o libertate a capriciului şi a manifestărilor sale exterioare. Căprioara este o altă etapă în viaţa erotică a lui Petrini. Marcată puternic de o imposibilitate de ordin sufletesc, iubirea pentru Căprioara este doar o iluzie prin care Petrini crede că poate domina. În sfârşit, marea iubire pentru Matilda, o femeie extrem de frumoasă şi atrăgătoare, stă de la început sub semnul imposibilului. Realitatea acestei iubiri este pentru Petrini, o fascinaţie de a se supune totuşi unei iubiri imposibile. El crede că prin propriul efort de a gândi şi percepe, poate să posede o fiinţă, pe care nu o înţelege câtuşi de puţin. În final, relaţia cu Suzy marchează o nouă şi ultimă etapă în experienţa sa erotică. Suzy este tipul de fiinţă care se lasă cucerită şi relaţia celor doi stă sub semnul firescului.

De asemenea, diverisitatea experienţelor prin care trece personajul principal, este importantă de menţionat în acest sens. Totalitatea acestor experienţe de viaţă, ajung să fie tragice tocmai datorită intelectualismului şi dorinţei de a fii şi de a gândi liber. Caracterul său problematic ajunge să fie în conflict cu istoria, cu politicul, cu iubirea, ajungând un inadaptat şi eşuând din acest punct de vedere pe toate planurile exterioare. Dar în plan interior, Victor (victorie) Petrini este un *„învingător*, *din punctul de vedere al libertăţii interioare şi individuale",* menţionează Andreea Vlădescu[6].

Cele patru poveşti de dragoste realizează un plan foarte bine structurat al romanului. Deşi primele două relaţii, cele cu Nineta Romulus, respectiv Căprioara, sunt doar introductive, personajele feminine sunt şi ele puternic caracterizate de împrejurări, dar mai ales de temperament. Femeile ajung să pară naturi abstracte, caracterizate de indecizie, enigme şi incertitudini. De aceea, înţelegerea acestora se dovedeşte a fi precară şi limitată, intelectualul raţional nereuşind niciodată să priceapă temperamentul feminin. Poveştile cu Nineta şi Căprioara stau sub semnul incertitudinii şi al lipsei de experienţă şi cunoaştere. Dar eşecul profund şi tragic îl reprezintă iubirile cu Matilda, respectiv Suzy. Cele două personaje feminine, aproape opuse, căci Matilda era iubită în imposibilitatea ei, iar Suzy era o fiinţă creată de Petrini pentru a fi iubită (concluzie la care ajunge în finalul romanului), ajung să se distrugă tocmai datorită firii lor marcate de imposibilitate. De fapt, toate personajele feminine din roman se autodistrug în final. De aici reiese încă o dată, drama intelectualului lucid, care chiar şi atunci când întâlneşte iubirea, este incapabil să o trăiască la adevărata sa intensitate, tocmai datorită necontenitelor întrebări şi reflecţii asupra sufletului uman şi asupra manifestărilor acestuia.

O altă categorie de personaje o reprezintă categoria intelectualilor şi a oamenilor de cultură precum Ion Micu, Petrică Nicolau, *Marele poet şi filosof*, Petrini însuşi. Aceştia

[6] Andreea Vlădescu, *Marin Preda sau triumful conştiinţei. Eseuri*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991, p. 101

sunt caracterizaţi în mod indirect, prin judecăţile de valoare pe care le emite Petrini, dar şi direct prin oralitatea stilului şi prin propriile replici. Preda încearcă să îi surpindă şi pe aceştia în deplinătatea caracteristicilor lor, conturându-le caracterele în funcţie de statuturile pe care le ocupă: statutul de fiinţă în lume, de soţ, de bărbat, de tată, de prieten, de om de cultură, profesor, intelectual, etc. Astfel, toate personajele lui Preda sunt caracterizate puternic si individual, acesta reuşind să creeze adevărate personalităţi, reprezentate prin vitalitate şi pitoresc.

Multitudinea de personaje specifice mediului politic şi sistemului comunist nu mai reprezintă personalităţi complexe, ci doar realităţi ale vremii, căci sistemul societăţii, lipsit de cultură, nu mai poate rezulta oameni de valoare, ci doar simple caractere ce stau sub semnul privării de libertate, al muncii ca unic scop existenţial, al mediocrităţii şi al abuzurilor de orice fel. Astfel de personaje precum: Vaintrub, Roşu Decebal, Amăicăliţului, Mircea, Bularca, etc, rămân simple marionete ale sistemului, oameni lipsiţi de orice fel de fundal sufletesc sau intelectual.

Tehnica realizării numeroaselor personaje provenite din medii sociale atât de diverse, întruneşte atât o dezvoltare în complexitate, cât şi o schematizare specifică mediului din care fac parte. Coloritul personajelor realizate de Preda în roman, alături de surprinderea mediilor sociale în specificul lor, oferă o notă ridicată de autenticitate operei. Desigur, şi caracterul confesiv al scrierii şi naraţiunea la persoana I, precum şi impresia de jurnal, a romanului, toate pe fundalul unei epoci istorice destul de sumbre, realizează o mare parte din identificarea autorului cu opera sa, dar mai ales cu personajul principal.

În concluzie, romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* rămâne o amplă epopee a existenţei, surprinsă în totalitatea ei. Pe lângă diversitatea problematicii şi abordarea numeroaselor teme şi motive literare, Marin Preda ilustrează destine umane scindate de circumstanţe, drame individuale puse pe baza istoriei. Complexitatea personajelor sale reiese mai ales din abordarea unor teme literare mari, precum împlinirea prin iubire, omul, ca marionetă a destinului, renunţarea la religie, scindarea eului, libertatea spiritului, elogiul adevărului, al purităţii şi al dreptăţii. Datorită tuturor acestor teme salvarea personajului principal, *cel mai iubit dintre pământeni,* apare ca o izbăvire interioară, ca un optimism perpetuu, ce reînoieşte fiinţa şi o ridică din statutul ei de natură precară.

Astfel, datorită tipologiei complexe a romanului, *Cel mai iubit dintre pământeni*, rămâne o scriere unică şi o punte imensă ridicată spre modernitate. Ultimul roman al lui Marin Preda aduce în literatura română numeroase noi tehnici de abordare a naraţiunii, noi sensuri problematizante asupra unor teme de circulaţie universală, toate pe fundalul unei identificări totale a autorului cu opera sa.

Bibliography

Manolescu, Nicolae*, Istoria critică a literaturii române,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2008;
Pop, Ion*, Dicţionar analitic de opere literare româneşti,* vol. III, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2002;
Preda, Marin, *Cel mai iubit dintre pământeni,* vol I, II, III, Editura Marin Preda, Bucureşti, 1993;
Simion, Eugen, *Scriitori români de azi,* vol. II, Editura David Litera, Bucureşti, 1998;

Simion, Eugen, *Prefață* la Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, Editura Litera Internațional, București, 2009;
Simion, Eugen, în *Prefață* la Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni,* Editura Literatura artistică, Chișinău, 1990;
Vlădescu, Andreea, *Marin Preda sau triumful conștiinței. Eseuri*, Editura Cartea Românească, București, 1991.